

КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
комунального вищого
навчального закладу «Хортицька
національна навчально-
реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

О. Познякова

2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗП 1.02 «Історія української державності та культури»

Галузь знань	01	Освіта
Спеціальність	013	Початкова освіта
Рівень освіти	перший (бакалаврський)	

2018–2019 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія української державності та культури» для студентів першого курсу факультету реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 013 «Початкова освіта».

РОЗРОБНИК:

Волошко О.О., професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат історичних наук, доцент

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
протокол від 30 січня 2018 року № 7

Завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'N. V. Rukhlynska', is written over a horizontal line.

Н. В. Руколянська

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		форма навчання	денна
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 01 Освіта	Нормативна	
	Спеціальність: 013 Початкова освіта	Семестр	1-й
Модулів – 2	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Аудиторні години: 30 год.	
Загальна кількість годин – 90		Лекційні: 18 год.	Практичні: 12 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,5 самостійної роботи студента – 3		Самостійна робота: 60 год.	
		ІНДЗ: 0 год.	
		Вид контролю: екзамен	

2. ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета навчальної дисципліни - сформувати у студентів систему наукових знань з історії виникнення і розвитку державності та культури на території України.

Завдання дисципліни:

- формування у студентів навичок роботи з навчальною історичною літературою, історичними документами, історичними картами та репродукціями картин;
- ознайомлення студентів з основними методологічними підходами до аналізу історичних і культурних явищ;
- вивчення історії України та історії української культури з позицій цивілізаційного підходу до аналізу історичних явищ;
- сприяння засвоєнню студентами хронології та змісту основних історичних подій в Україні й основних етапів розвитку української державності та вітчизняної культури в контексті світової культури;
- ознайомлення студентів з основними теоріями та концепціями, які мають місце в історичній науці, щодо трактування певних подій та оцінки окремих діячів в історії України;
- формування у студентів основ історичного мислення та наукового світогляду;
- ознайомлення студентів з досягненнями вітчизняної культури;
- підвищення рівня політичної, правової та загальної культури студентів, зокрема усвідомлення ними переваг ринкової економіки, політичного та культурного плюралізму, парламентської демократії та правового закону, і неприйняття будь-яких форм тоталітаризму;
- формування у студентів національної свідомості, патріотизму, активної громадянської позиції, непримиримого ставлення до противників української державності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- основні історичні поняття та терміни;
- загальні закономірності виникнення і розвитку цивілізації на території України;
- хронологію та зміст основних історичних подій в Україні;
- основні етапи формування українського народу;
- основні етапи розвитку української державності та права;
- визначення сутності культури, її структуру, закономірності функціонування; основні поняття та терміни;
- характер, особливості української культури на різних етапах її еволюції від первісного ладу до початку XXI століття;
- видатних політичних, державних, військових та культурних діячів України;
- політичні, економічні та культурні зв'язки українців з іншими народами;

- переваги ринкової економіки та парламентської демократії;
- етапи розбудови сучасної української держави;
- здобутки та втрати української спільноти в процесі історичного розвитку;

уміти:

- використовувати понятійно-категоріальний апарат;
- аналізувати тексти історичних документів;
- працювати з історичними картами;
- орієнтуватися у хронології історії України;
- аналізувати та систематизувати фактичний матеріал;
- знаходити причинно-наслідкові зв'язки історичних подій;
- робити порівняльний аналіз історичних та культурних явищ;
- складати логічно обґрунтовані відповіді на поставлені питання;
- робити висновки й узагальнення;
- знаходити самостійно історичну інформацію за темою;
- складати конспект, тези, готувати реферат;
- оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських цінностей та інтересів національної держави;
- визначати суттєві особливості, відрізняти художні явища різних епох української культури;
- застосовувати історичні знання у дискусіях.

Згідно з вимогами освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) програми студенти повинні досягнути таких результатів навчання (компетентностей):

- **світоглядна компетентність:** здатність розуміти й аналізувати політичні та культурні процеси з позицій наукового світогляду та національно-державних інтересів;
- **загальнокультурна компетентність:** розуміння переваг ринкової економіки, політичного та культурного плюралізму, парламентської демократії та правового закону і неприйняття будь-яких форм тоталітаризму;
- **методологічна компетентність:** здатність до розуміння законів державотворення та культурного розвитку з позицій цивілізаційного підходу і готовність оперувати цими знаннями у професійній діяльності та у повсякденному житті;
- **громадянська компетентність:** бути носієм загальнолюдських цінностей, національної свідомості, патріотизму, активно відстоювати національно-державні інтереси, непримиримо ставитись до супротивників української державності;
- **рефлексивна компетентність:** здатність критично оцінювати свою поведінку та діяльність; усвідомлення необхідності особистісного і загальнокультурного росту та уміння обирати раціональні форми і засоби для досягнення цього.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Давня, середньовічна та нова доба історії української державності та культури

Тема 1. Вступ.

Предмет і завдання курсу «Історія української державності та культури». Проблематика й структура курсу. Періодизація та історіографія курсу. Концепції історії України. Вплив природно-географічних факторів на розвиток історії України.

Тема 2. Первісне суспільство і перші державні утворення на території України.

Українські землі в епоху палеоліту, мезоліту. Родові общини і племена. Розселення первісних людей. Неолітична революція. Пам'ятки трипільської культури. Мідний вік та епоха бронзи. Залізний вік: формування цивілізованого суспільства. Народи Північного Причорномор'я (таври, кіммерійці, скіфи, сармати, готи). Етнокультурні зв'язки скіфів і сарматів із слов'янами. Антична цивілізація Північного Причорномор'я. Східні слов'яни на території України. Розселення східних слов'ян. Війни з Візантією та їх наслідки. Господарство і соціальні відносини східних слов'ян. Передумови утворення держави у східних слов'ян. Археологічні та історико-лінгвістичні джерела про етнічну єдність південної групи східнослов'янських племен. Проукраїнський етнос.

Тема 3. Витоки української культури.

Історичні передумови виникнення української культури. Археологічні пам'ятки трипільської, зарубинецької, черняхівської, скіфської, праслов'янської, давньогрецької, давньоримської культур. Культура стародавніх слов'ян. Язичницька культура.

Тема 4. Давньоруська держава – Київська Русь.

Концепції походження держави Київська Русь та її назви. Розширення і зміцнення Київської держави наприкінці IX-X ст. Соціально-політичний устрій Київської Русі. Реформи великого князя Володимира. Запровадження християнства. Великий князь Ярослав Мудрий. «Руська Правда». Зовнішня політика київських князів. Розквіт Київської Русі наприкінці X – у першій половині XI ст. Русь і кочівники. Причини та етапи феодальної роздробленості. Занепад Києва. Тимчасова політична стабілізація суспільства: Володимир Мономах. Занепад Київської Русі з другої половини XI ст. Посилення удільних князівств. Культура Київської Русі. Проблема формування народностей у Руській державі.

Тема 5. Культура Київської Русі.

Світоглядні орієнтири і соціальні норми в Київській Русі. Культура Київської Русі – середньовічний тип культури: теоцентризм, ієрархічність, канонічність, символічність, анонімність, аскетизм, відкритість, домінування

емоційно-чуттєвого начала в духовності, поєднання усного і писемного типів. Цінності візантійської культури в культурі Київської Русі. Мистецтво Київської Русі. Християнський світогляд – основа мистецьких спрямувань. Освіта. Русь – «книжкова країна». Бібліотеки. Я. Мудрий. Правова культура. Характеристика провідних видів мистецтва: література, архітектура, образотворче мистецтво, музика. Пам'ятки мистецтва. Культура Галицько-Волинського князівства як продовження традицій Київської Русі.

Тема 6. Галицько-Волинська держава. Політичний, соціальний та економічний розвиток у XII – першій половині XIV ст. Правління династії галицьких Ростиславичів, Ярослав Осмомисл. Правління династії галицько-волинських Романовичів. Роман Мстиславич. Об'єднання Галицького та Волинського князівств в одну державу. Данило Галицький. Боротьба галицько-волинських князів з монголо-татарами. Занепад Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинське князівство як одна із форм української державності.

Тема 7. Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV-перша половина XVII ст.).

Включення українських земель до складу Литовської держави. Політика великих литовських князів на українських землях. Передумови польсько-литовської інтеграції. Кревська та Городельська унії. Боротьба руських князів проти польсько-литовського зближення. Ліквідація удільних князівств. Люблінська унія та її наслідки для України. Суспільна організація та соціально-економічні відносини. Магдебурзьке право. Литовські статuti.

Духовні орієнтири в Україні XIV – першої половини XVII ст.: збереження традицій Київської Русі та православних цінностей, розширення зв'язків із Західною Європою, впровадження раціональних і світських начал. Прагнення незалежності. Утворення системи освіти. Українці в системі західноєвропейської освіти. Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський. Православні полемісти: І. Вишенський, Г. Смотрицький. Острозька школа. К. Острозький. Книгодрукування. І. Федоров. Православні братства в Україні. Брестська церковна унія: передумови та наслідки. Посилення національно-релігійного гноблення. Культурно-релігійні рухи кінця XVI-першої половини XVII ст. П. Могила. Роль церкви у збереженні самобутності українців.

Причини та джерела формування козацтва. Створення Запорізької Січі – зародка української національної державності. Д. Вишневецький. Військово-політична організація Запорізької Січі. Звичаєве право запорізьких козаків. Реєстрове козацьке військо. Піднесення козацтва в другій половині XVI ст. Боротьба козацтва з турками і татарами. Міжнародне визнання козацтва. Гетьман П. Сагайдачний і його політика розбудови автономної української держави у складі Речі Посполитої. Хотинська війна. Козацькі повстання 1620-1630-х рр. Причини поразки та наслідки повстань. Етнічна консолідація й національно-духовне піднесення українського народу у XV – першій половині XVII ст. Розселення українців. Поширення назви «Україна». Розвиток мови. Національний ідеал.

Тема 8. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Утворення козацької держави.

Причини, характер і рушійні сили війни. Основні концепції періодизації Визвольної війни. Початковий етап війни (1648-1649). Перемоги козацько-селянського війська під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Битва під Зборовом. Зборівський мир. Відновлення української державності. Формування державних інституцій і активізація зовнішньополітичної діяльності уряду Б. Хмельницького. Молдавські походи Хмельницького. Битва під Берестечком і Білоцерківський мир. Битви під Батогом і Жванцем. Зближення України з Московією. Переяславська Рада. Московський договір (березень 1654 р.) і його тлумачення в історіографії. Завершальний етап Визвольної війни. Воєнні дії 1654-1657 рр. Загострення українсько-московських відносин. Віленське перемир'я 1656 р. Московії та Польщі. Вступ України в коаліцію зі Швецією та Семиграддям. Смерть Б. Хмельницького. Історичне значення Визвольної війни українського народу. Оцінка особи Богдана Хмельницького в науковій літературі.

Тема 9. Українська державність в другій половині XVII-XVIII ст.

Політичне життя в Україні у другій половині XVII ст. Становище Гетьманщини після смерті Б. Хмельницького. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики І. Виговського. Гадяцька унія. Битва під Конотопом. Гетьманування Юрія Хмельницького. Поглиблення руйнівних процесів в Українській державі. Громадянська війна. Військові інтервенції в Україну Польщі, Московії, Туреччини та їх розподіл Гетьманщини. Андрусівське перемир'я 1667 р. Бахчисарайський договір 1681 р. Трактат про вічний мир 1686 р. Спроби об'єднання українських земель. П. Дорошенко.

Стабілізація політичного життя в Україні в кінці XVII ст. Лівобережна Україна-Гетьманщина. Договірні статті українських гетьманів з московськими царями. Гетьман І. Мазепа. Участь України у Північній війні. Підступна політика і плани Петра I щодо Гетьманщини. Укладення союзу І. Мазепа з Карлом XII. Каральні акції царизму. Руйнація гетьманської столиці. Полтавська битва. Знищення російським військом Чортомлицької (Старої) Січі. Гетьман у вигнанні – П. Орлик. Конституція П. Орлика 1710 р. Обмеження Української автономії в першій половині XVIII ст. Діяльність I Малоросійської колегії. Правління гетьманського уряду. Тимчасове поновлення автономної української державності. Гетьман К. Розумовський. Ліквідація української державності урядом Катерини II. Діяльність II Малоросійської колегії. Скасування гетьманства, козацького адміністративно-територіального та військового устрою, юридичне оформлення відновлення кріпацтва. Ліквідація Запорізької Січі. П. Калнишевський. Історичне значення Запорізької Січі та Української Гетьманської держави.

Тема 10. Культура доби Гетьманської держави.

Зміна світоглядних орієнтирів і соціальних норм в Україні другої половини XVII – XVIII ст. Матеріальна культура. Традиційні форми громадської організації народу. Освіта і наука. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії. Ф. Прокопович. Меценатська та культурницька діяльність І. Мазепа.

Антиукраїнська мовна та освітянська політика російського та польського урядів. Література, театр, музика. Українське бароко. Утвердження бароко як провідної світоглядної позиції часу. Характеристика культури: піднесення національної свідомості, втілення ідей Волі, Правди, Долі, патріотизм, демократизм та індивідуалізм, відкритість, пріоритет світських начал, прагнення консолідації та різновекторність. Козацтво, духовенство, освітянство – головні суб'єкти утвердження національних начал в культурі. Відбиття культурних спрямувань у мистецтві. Бароковий світогляд як основа мистецтва доби.

Тема 11. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій (XIX ст.).

Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі іноземних держав. Криза кріпосництва і розвиток капіталістичних відносин. Початок промислового перевороту. Місце України в зовнішній торгівлі Російської імперії. Початковий етап національного відродження. Становлення української інтелігенції. Діяльність декабристів в Україні. Кирило-Мефодієвське братство. М. Костомаров, Т. Шевченко. Характер політики австрійського уряду щодо українців. Суспільно-політичний рух. "Руська трійця". Буржуазна революція 1848 р. в Австрії. Скасування кріпосного права. Головна Руська Рада. Загострення соціально-класових протиріч в Російській імперії. Буржуазні реформи 60-70 років та їх здійснення в Україні. Шляхи розвитку буржуазних відносин у сільському господарстві. Особливості завершальної фази промислового перевороту. Культурно-просвітницький етап національного руху. Українофіли. В. Антонович. Громадівський рух і посилення репресій з боку царизму. Валуєвський циркуляр. Емський указ. Криза громадівського руху. Діяльність російських народницьких груп в Україні. М. Драгоманов і зародження українського соціалізму. Революційно-демократичний рух. Поширення марксизму. Початок робітничого руху. Політико-адміністративний статус західноукраїнських земель. Народовська та москвофільська течії національно-визвольного руху. Криза культурницьких рухів. І. Франко, М. Грушевський. Зародження національно-політичного руху в Україні. Поява українських політичних партій, їхні програми та діячі.

Тема 12. Українська культура в добу національного відродження (кінець XVIII-XIX ст.).

Несприятливі соціально-політичні та економічні умови для розвитку національної культури. Освіта. Заснування та діяльність світських вищих та середніх навчальних закладів. В. Каразін, М. Максимович. Церковна освіта. Розвиток вищої технічної освіти.

Урядова політика денаціоналізації та русифікації. Діяльність української інтелігенції по формуванню національної свідомості українців. Формування і розвиток української літературної мови. І. Котляревський, Т. Шевченко. Розвиток української етнографії. Становлення і розвиток української історичної науки. М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський, Д. Багалій.

Українське меценатство та його роль в розвитку української культури.

В. Тарновський, родина Терещенків, Г. Галаган, В. Симиренко, Є. Чикаленко. Мистецькі здобутки в літературі, образотворчому мистецтві, музиці, театрі.

Тема 13. Україна на початку ХХ ст.

Політичний і соціально-економічний розвиток України у складі Росії та Австро-Угорщини. Проблеми становлення та консолідації української нації. Процес політизації українського суспільства та визвольного руху. Політичні партії та їх практична діяльність у створенні національної державності. Автономісти та самостійники. М. Міхновський. Національний рух у роки революції 1905-1907 рр. Українська думська громада.

Тема 14. Україна в роки Першої світової війни.

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Троїстого союзу. Ставлення населення і політиків до війни. Формування легіону Українських січових стрільців. Военні дії на території України в роки війни. Вплив Першої світової війни на розвиток буржуазно-демократичної революції в Російській імперії.

Змістовий модуль 2. Новітня історія української державності та культури.

Тема 15. Національно-демократична революція в Україні 1917-1920 рр.

Початок Української революції. Політичні партії в Наддніпрянській Україні. Утворення Центральної Ради. М. Грушевський. Початок українізації армії. Український національний Конгрес. I та II Універсали Центральної Ради. Боротьба Центральної Ради за автономію України. Зміни у політичних настроях, економічному та соціальному становищі населення. Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом Росії. Відродження української національної держави. III Універсал. Проголошення УНР. Війна з більшовицькою Росією. Окупація України військами більшовицької Росії. IV Універсал. Мирний договір у Брест-Литовську. Соціально-економічні реформи Центральної Ради. Конституція УНР. Гетьманський переворот. П. Скоропадський. Внутрішня та зовнішня політика гетьманського режиму. Антигетьманський селянський повстанський рух. Утворення Директорії. В. Винниченко, С. Петлюра. Відновлення УНР. Внутрішня і зовнішня політика Директорії. Отаманщина. Проголошення ЗУНР. Вищі органи влади й управління, армія. Злука УНР і ЗУНР. Друга і третя військові інтервенції російських більшовиків в Україну. Політичний режим більшовиків в Україні. Радянська квазі-держави. Конституція УСРР 1919 р. Військово-терористична диктатура Компартії. «Комісародержавіє». Комбіди та комнезами. Соціально-економічна політика. «Військовий комунізм». Політичний терор. Всеукраїнська надзвичайна комісія (ВУНК). Ревтрибунали. Масові каральні акції проти селянства. Концтабори. Сутність радянської «революційної законності». Антикомуністичний селянський повстанський рух і його програма. Н. Махно.

Тема 16. Культура в умовах національно-демократичної революції 1917-1920 рр.

Відродження національної освіти. Перший український педагогічний з'їзд. Створення Всеукраїнської вчительської спілки з філіями по всій Україні. Створення Всеукраїнської спілки «Просвіт». Заснування Української Академії Наук. Література. Збереження традицій класичної літературної спадщини. Найпомітніші твори нової генерації українських письменників. Розвиток театру. Товариство «Український національний театр». Видатні майстри сцени: М. Заньковецька, П. Саксаганський, Г. Юра, М. Крушельницький, І. Мар'яненко, А. Бучма. Заснування нових українських театрів. Музика. М. Леонтович та інш. Створення хорових та музичних колективів, ансамблів, мандрівних хорових капел. Заснування Державної української мандрівної капели «Думка». Книгодрукування. Видавництва: Товариство шкільної освіти в Києві, «Українська школа». Преса. Офіційні україномовні друковані органи.

Русифікаторська національно-культурна політика більшовицького режиму.

Тема 17. Україна в умовах нової економічної політики (1921-1928 рр.).

УРСР в системі міждержавних відносин радянських республік. Політична боротьба навколо утворення СРСР. Статус України у складі СРСР. Несправедливе визначення кордонів УРСР. Вищі і місцеві органи державної влади і управління УРСР. Адміністративно-територіальна реформа 1923-1925 рр. Українізація державного і господарського апарату. Крах політики більшовиків по організації командної економіки. Голод 1921-1923 рр. Впровадження непу в Україні. Лібералізація соціально-політичного та національно-культурного життя. Націонал-комуністи. М. Скрипник.

Тема 18. Культура в добу українізації.

Теорія «боротьби двох культур». Д. Лебідь. Урядова політика «коренізації». «Українізація» освіти. Розробка і затвердження українського правопису 1928 р. М. Скрипник. Розвиток українського друкарства. Українізація діловодства. Товариства «Просвіти». Розвиток національної освіти. Формування національної самосвідомості. Повернення з еміграції представників національно-свідомої української інтелігенції. М. Грушевський.

Національно-культурне відродження. Релігійне життя в Україні. Розвиток культур національних меншин.

Тема 19. Україна в умовах утвердження тоталітарної системи в СРСР (1929-1938рр.).

Згорання НЕПу. Створення командної економіки. Перехід до форсованої індустріалізації. Директивне господарювання. Хлібозаготівельні кризи 1927-1929 рр. Насильницька колективізація. Розкуркулення і розселяння. Зміни у житті, побуті й психології селян. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні. «Закон про п'ять колосків». Хлібозаготівлі та їх суть. Масштаби та наслідки Голодомору. Демографічні втрати. Формування тоталітарного режиму. Інтеграція компартії в державний апарат. Створення розгалуженого репресивно-карального апарату.

ДПУ-НКВС. Установлення режиму особистої влади Й. Сталіна. Перетворення кримінальної репресії у засіб управління суспільством. Інспіровані політичні процеси. Масові репресії 1929-1934 рр. та 1936-1938 рр. Знищення партійно-державного керівництва УРСР. Порушення прав і свобод людини. Декларативний характер Конституції СРСР 1936 р. та Конституції УРСР 1937 р. Посилення кримінального покарання і спрощення судового розгляду справ. Установлення всеохоплюючого контролю за культурним життям суспільства. Утвердження монополії комуністичної ідеології. Насадження класово-партійного підходу в освіті, літературі та мистецтві. Згорання політики українізації. Знищення національно свідомої української інтелігенції. Становище в галузі освіти. Досягнення науки та гальмівні чинники її розвитку. Антицерковна політика держави. Ліквідація УАПЦ.

Тема 20. Західноукраїнські землі у складі іноземних держав (1921-1939 рр.).

Правовий статус Східної Галичини та українських північно-західних земель у складі Польщі. Економічне і соціальне становище населення. Політична ситуація. Розгортання українського націоналістичного руху. Утворення Української військової організації та Організації українських націоналістів. Є. Коновалець. Українські політичні партії. Культурне життя. Українські землі у складі Румунії. Економічне і соціальне становище українського населення. Діяльність українських політичних партій і рухів. Культурне життя. Становище Закарпаття у складі Чехословаччини. Економічне, соціальне та культурне життя. Течії у громадсько-політичному житті українців: русофільство, русинство, українофільство. Карпатська Україна. «Карпатська Січ». А. Волошин.

Тема 21. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.).

Україна в геополітичних планах СРСР і Німеччини. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. «Радянська» західних областей України. Депортації. Становище в Україні в 1939 – у першій половині 1941 р. Напад Німеччини на Радянський Союз. Військові події 1941-1942 рр. Поразки і відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи та евакуація. Окупація України. Нацистський окупаційний режим. Колабораціонізм. Концтабори та масове знищення людей. Голокост. Остарбайтери. Життя в евакуації.

Рух Опору та його течії. Розгортання радянського партизанського руху. Утворення УПА та її боротьба з нацистським окупаційним режимом. Протистояння УПА та польської Армії Крайової.

Початок визволення України радянськими військами. Бої на Лівобережжі. Звільнення Києва. Звільнення Правобережної та Південної України. Примусове виселення з Криму в східні регіони СРСР татар, греків, вірмен. Завершення вигнання німецьких окупантів з України. Внесок українського народу в перемогу над нацистською Німеччиною. Ціна перемоги.

Тема 22. Україна в перші повоєнні роки (1945 – початок 1950-х років).

Адміністративно-територіальні зміни. Україна в ООН та міжнародних організаціях. Відбудовчі процеси у господарстві. Голод 1946-1947 рр. Зміни в житті та побуті населення. Відновлення політики «радянзації» в Західних областях України. Придушення визвольного руху 1944-1954 рр. Р. Шухевич. Операція «Вісла». Особливості суспільно-політичного життя.

Тема 23. Україна в умовах лібералізації тоталітарної системи (1953-1964рр.).

Смерть диктатора Й. Сталіна. Початок процесу десталінізації. Внутрішньополітичне становище України у середині 50-х років. Стан промисловості та сільського господарства. Соціальне та економічне життя населення. Вхід Кримської області до складу УРСР. XX з'їзд КПРС і початок лібералізації. Засудження культу особи Й. Сталіна. XXII з'їзд КПРС, перепоховання Й. Сталіна і ліквідація його пам'ятників. Реабілітація жертв сталінських репресій. Лібералізація радянського кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Ставлення в суспільстві до діяльності М. Хрущова. Загострення боротьби серед вищого партійного керівництва. Реформа в управлінні господарством. Розвиток промисловості. Аграрна політика у другій половині 50-х – першій половині 60-х 10т.. Нові явища у соціальній сфері. Зрушення у повсякденному житті населення. Науково-технічна революція. Реформи освіти. Здобутки науки. Посилення русифікації. «Шістдесятництво» в українській культурі. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості. Релігійна політика.

Тема 24. Україна в умовах загострення кризи тоталітарної системи (середина 1960-х – початок 1980-х років).

Жовтневий пленум ЦК КПРС 1964 р. та його рішення. Л. Брежнєв. Згорання демократичних процесів. Посилення централізованої командно-адміністративної системи управління і обмеження суверенітету республіки. Діяльність в Україні П. Шелеста і усунення його з посади першого секретаря ЦК Компартії України. Діяльність В. Щербицького. Русифікація. Спроби реформування економіки в другій половині 60-х років. М. Косигін. Посилення бюрократичного централізму. Деформації в соціально-економічному розвитку. Зміни в соціальній та національній структурі населення. Деформації в суспільно-політичному житті. Політико-ідеологічна криза системи. Конституція СРСР 1977 р. та Конституція УРСР 1978 р. Активізація опозиційного руху в другій половині 60-х – 70-ті роки. Форми діяльності дисидентів, їхні політичні вимоги, боротьба за національне визволення.

Тема 25. Культура України в добу тоталітарного режиму (середина 1930-х – серед. 1980-х років).

Припинення культурного піднесення в Україні у 1932-1933 рр.: період «розстріляного відродження».

Культура в період Другої світової війни. Література, кіномистецтво.

В. Сосюра, О. Довженко. Нищення української культури нацистським окупаційним режимом.

Ідеологічний тиск на культуру в повоєнні роки та «ждановщина». Ідеологічний диктат в системі освіти. Насадження методу соціалістичного реалізму.

Освіта. Здобутки і проблеми науки. Розвиток літератури.

Особливості української культури періоду громадянського опору. Шістдесятницький ренесанс в Україні. Фундатори руху «шістдесятників» - Л. Костенко, І. Світличний, В. Симоненко та 11т.. Відлуння «шістдесятництва» у кіномистецтві. Українські «правозахисники». «Нова фольклорна хвиля» в українській музиці 60-70-х рр. Особливості розвитку образотворчого мистецтва 70-80-х 11т.. Культура діаспори в цілісному українському культурному просторі. Науково-технічна культура України. Гуманітарна культура України. Культура повсякденного життя.

Тема 26. Розпад СРСР і відродження незалежності України (1985-1991р.).

Перебудова та її особливості в Україні. Чорнобильська катастрофа. Гласність і лібералізація. Пожвавлення громадської активності. Стан економіки. Рівень життя населення. Розгортання страйкового руху. Формування багатопартійної системи. Формування національних громадських організацій і об'єднань. Релігійне відродження. Вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих рад 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Загострення політичного протистояння. Спроба державного перевороту в СРСР. Проголошення незалежності України, Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Розпад СРСР і створення СНД.

Тема 27. Розбудова незалежної Української держави.

Державотворчі процеси: особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Участь населення у державотворчих процесах. Прийняття Конституції України (1996 р.). Становлення інституту президентства в Україні. Стан господарства після розпаду СРСР. Спроби реформування економіки. Роздержавлення, приватизація та фінансова система України. Соціальне та економічне становище населення. Еміграція. Основні тенденції розвитку економіки. Здійснення аграрної реформи. Включення населення у ринкові відносини. Кроки до інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір. Демографічні зміни. Соціальна диференціація суспільства. Міжнаціональні відносини. Модернізація національної системи освіти. Основні тенденції розвитку науки. Стан навколишнього середовища та проблеми охорони довкілля. Подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля. Екологічні проблеми початку XXI 11т.. Основні чинники та особливості релігійного життя України в умовах незалежності. Взаємовідносини державної влади та релігійних конфесій. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України. Ядерне роззброєння. Україна в міжнародних організаціях.

Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів наприкінці ХХ – на початку ХХІ 12т.. Криза української державності 2013-2014 років. Анексія Криму. Військово-політичні події на Донбасі. Підтримка міжнародної спільноти. Мінські домовленості. Проблеми реформування економічної, політичної, судово-правової сфер суспільного життя та формування громадянського суспільства в Україні.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин			
	всього	у тому числі		
		л	п	с.р.
Змістовий модуль 1. Давня, середньовічна та нова доба історії української державності та культури				
1. Вступ.	2	–	–	2
2. Первісне суспільство і перші державні утворення на території України	2	–	–	2
3. Витоки української культури.	2	–	–	2
4. Давньоруська держава – Київська Русь	4	2	–	2
5. Культура Київської Русі.	2	–	–	2
6. Галицько-Волинська держава	4	2	–	2
7. Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV - перша половина XVII ст.)	4	–	2	2
8. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Утворення козацької держави	5	2	–	3
9. Українська державність в другій половині XVII-XVIII ст.	5	–	2	3
10. Культура доби Гетьманської держави.	3	–	–	3
11. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій (XIX ст.)	4	2	–	2
12. Українська культура в добу національного відродження (кінець XVIII-XIX ст.)	2	–	–	2
13. Україна на початку ХХ ст.	2	–	–	2

14. Україна в роки Першої світової війни.	2	–	–	2
Разом за змістовим модулем 1	43	8	4	31
Змістовий модуль 2. Новітня історія української державності та культури				
15. Національно-демократична революція в Україні (1917-1920 рр.)	8	4	2	2
16. Культура України в умовах національно-демократичної революції 1917-1920 рр.	2	–	–	2
17. Україна в умовах нової економічної політики (1921-1928 рр.)	4	2	–	2
18. Культура в добу українізації.	4	–	–	4
19. Україна в умовах утвердження тоталітарної системи в СРСР (1929-1938рр.)	4	2	–	2
20. Західноукраїнські землі у складі іноземних держав (1921-1939 рр.)	4	–	2	2
21. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945рр.).	4	–	2	2
22. Україна в перші повоєнні роки (1945-1953 рр.)	2	–	–	2
23. Україна в умовах лібералізації тоталітарної системи (1953-1964рр.)	4	2	–	2
24. Україна в умовах загострення кризи тоталітарної системи (1965-1985 рр.)	3	–	–	3
25. Культура України в добу тоталітарного режиму (серед. 30-х – серед.80-х років).	2	–	–	2
26. Розпад СРСР і відродження незалежності України (1985-1991р.).	2	–	–	2
27. Розбудова незалежної Української держави.	4	–	2	2
Разом за змістовим модулем 2	47	10	8	29
Всього	90	18	12	60

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	№ теми	Назва теми	Кількість годин
1	7	Запорізька Січ – військово-політична організація українського козацтва	2
2	9	Конституція П. Орлика 1710 р.	2
3	15	Директорія УНР	2
4	20	Західноукраїнські землі у складі іноземних держав (1921-1939 рр.)	2
5	21	Україна в роки Другої світової війни (1939-1945рр.).	2
6	27	Розбудова незалежної Української держави.	2
Усього			12

6. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	№ теми	Назва теми	Кількість годин
1	1	Вступ.	2
2	2	Первісне суспільство і перші державні утворення на території України	2
3	3	Витоки української культури.	2
4	4	Давньоруська держава – Київська Русь	2
5	5	Культура Київської Русі.	2
6	6	Галицько-Волинська держава	2
7	7	Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV - перша половина XVII ст.)	2
8	8	Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Утворення козацької держави	3
9	9	Політичний розвиток України в другій половині XVII-XVIII ст.	3
10	10	Культура доби Гетьманської держави.	3
11	11	Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій (XIX ст.)	2
12	12	Українська культура в добу національного відродження (кінець XVIII-XIX ст.)	2
13	13	Україна на початку XX ст.	2
14	14	Україна в роки Першої світової війни.	2
15	15	Національно-демократична революція в Україні (1917-1920 рр.)	2
16	16	Культура України в умовах національно-демократичної революції 1917-1920 рр.	2
17	17	Україна в умовах нової економічної політики (1921-1928 рр.)	2

18	18	Культура в добу українізації	4
19	19	Україна в умовах утвердження тоталітарної системи в СРСР (1929-1938рр.)	2
20	20	Західноукраїнські землі у складі іноземних держав (1921-1939 рр.)	2
21	21	Україна в роки Другої світової війни (1939-1945рр.).	2
22	22	Україна в перші повоєнні роки (1945-1953 рр.)	2
23	23	Україна в умовах лібералізації тоталітарної системи (1953-1964рр.)	2
24	24	Україна в умовах загострення кризи тоталітарної системи (1965-1985 рр.)	3
25	25	Культура України в добу тоталітарного режиму (серед. 30-х – серед.80-х років).	2
26	26	Розпад СРСР і відродження незалежності України (1985-1991р.).	2
27	27	Розбудова незалежної Української держави	2
Усього			60

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль знань з курсу «Історія української державності та культури» викладач здійснює за кредитно-модульною системою. Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною системою.

Формою підсумкового контролю є екзамен.

Підсумкова оцінка складається з оцінок на семінарських заняттях, оцінок за реферати, 2 контрольні роботи та оцінки за відповідь на екзамені.

8. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Види навчальних робіт	Кількість балів
Практичні заняття	30
Реферати	10
Контрольні роботи (2) за тестами	30
Підсумковий контроль (екзамен)	30

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою академії	За національною шкалою	
		Екзамен	
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	
B	82 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	

C	75 – 81 (добре)	3 (задовільно)	
D	70 – 74 (задовільно)		
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	
F	1 – 34 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)		

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ.

1. Схарактеризуйте предмет, завдання, періодизацію курсу «Історія української державності та культури».
2. Схарактеризуйте передумови утворення держави у східних слов’ян.
3. Схарактеризуйте витоки української культури.
4. Схарактеризуйте концепції походження держави Київська Русь.
5. Схарактеризуйте соціально-політичний устрій Київської Русі.
6. Схарактеризуйте великого князя Володимира Святого.
7. Схарактеризуйте великого князя Ярослава Мудрого.
8. Схарактеризуйте феодальну роздробленість Київської Русі.
9. Схарактеризуйте великого князя Володимира Мономаха.
10. Схарактеризуйте проблему формування народностей в Київській Русі.
11. Схарактеризуйте культуру Київської Русі.
12. Схарактеризуйте процес утворення Галицько-Волинської держави.
13. Схарактеризуйте князя Данила Галицького.
14. Схарактеризуйте особливості Русько-Литовської держави.
15. Схарактеризуйте роль українців в системі західноєвропейської освіти другої полов. XV - першої полов. XVI ст. Хто такий Юрій Дрогобич?
16. Схарактеризуйте Люблінську унію та її наслідки для України.
17. Схарактеризуйте Брестську церковну унію та її наслідки?
18. Схарактеризуйте причини та джерела формування козацтва.
19. Схарактеризуйте Д. Вишневецького.
20. Схарактеризуйте військово-політичну організацію Запорізької Січі.
21. Схарактеризуйте гетьмана П. Сагайдачного.
22. Схарактеризуйте процес формування українського народу.
23. Схарактеризуйте причини, характер і рушійні сили Визвольної війни українського народу.
24. Схарактеризуйте Українську гетьманську державу доби 1648-1657 рр.
25. Схарактеризуйте Московський договір (березень 1654 р.) і його тлумачення в історіографії.
26. Схарактеризуйте Віленське перемир’я 1656 р. і його наслідки для українсько-московських відносин.

27. Схарактеризуйте гетьмана Б. Хмельницького.
28. Схарактеризуйте Руїну та її наслідки.
29. Схарактеризуйте кошового отамана Івана Сірка.
30. Схарактеризуйте процес обмеження Української автономії в першій половині XVIII ст.
31. Схарактеризуйте гетьмана І. Мазепу.
32. Схарактеризуйте Конституцію П. Орлика.
33. Схарактеризуйте гетьмана П. Орлика.
34. Схарактеризуйте процес ліквідації Гетьманської держави у другій половині XVIII ст.
35. Схарактеризуйте гетьмана К. Розумовського.
36. Схарактеризуйте освіту в Гетьманщині XVIII ст.
37. Як була ліквідована Запорізька Січ?
38. Схарактеризуйте кошового отамана П. Калнишевського.
39. Схарактеризуйте етапи, зміст і значення Національного відродження в Україні (кінець XVIII-XIX ст.).
40. Схарактеризуйте М. Костомарова.
41. Схарактеризуйте русифікаторську політику царизму в Україні (XIX ст.).
42. Схарактеризуйте культуру України в добу національного відродження (кінець XVIII-XIX ст.)
43. Схарактеризуйте процес утворення політичних партій в Наддніпрянській Україні.
44. Схарактеризуйте М. Міхновського.
45. Схарактеризуйте етапи і зміст боротьби Центральної Ради за автономію України.
46. Схарактеризуйте М. Грушевського.
47. Схарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику гетьманського режиму П. Скоропадського (1918 р.).
48. Схарактеризуйте П. Скоропадського.
49. Схарактеризуйте процес утворення Директорії УНР.
50. Схарактеризуйте В. Винниченка.
51. Схарактеризуйте С. Петлюру.
52. Схарактеризуйте процес утворення Західноукраїнської УНР.
53. Схарактеризуйте процес утворення культуру України в період 1917-1920 рр.
54. Схарактеризуйте політичний режим більшовиків в Україні (1919-1920 рр.).
55. Схарактеризуйте суть політики «воєнного комунізму».
56. Схарактеризуйте антикомуністичний селянський повстанський рух в Україні та його програму.
57. Схарактеризуйте Н. Махна.
58. Схарактеризуйте процес утворення СРСР і його наслідки для України.
59. Схарактеризуйте суть НЕПу.
60. Схарактеризуйте політику українізації.
61. Схарактеризуйте М. Скрипника.

62. Схарактеризуйте культуру України в період 1923-1930 рр.
63. Схарактеризуйте причини, зміст і наслідки форсованої індустріалізації в Україні.
64. Схарактеризуйте причини, зміст і наслідки насильницької колективізації в Україні.
65. Схарактеризуйте причини і наслідки Голодомору 1932-1933 рр.
66. Схарактеризуйте процес формування тоталітарного режиму в УРСР та його наслідки.
67. Схарактеризуйте причини і зміст ужорсточення кримінального покарання і спрощення судового розгляду справ у 1932-1940 рр.
68. З якою метою сталінський режим організовував інспіровані політичні процеси? Розкажіть про процес «Спілки визволення України».
69. Схарактеризуйте причини, зміст і наслідки масових репресій за доби комуністичного режиму.
70. Схарактеризуйте політику комуністичного режиму по відношенню до національно свідомої української інтелігенції в період 1929-1933 рр.
71. Чому і в який спосіб партійно-державне керівництво УРСР було усунуте від управління республікою в кінці 1930-х років.
72. Схарактеризуйте Й. Сталіна.
73. Схарактеризуйте процес утворення Організації українських націоналістів.
74. Схарактеризуйте Є. Коновальця.
75. Схарактеризуйте процес утворення і функціонування Карпатської України.
76. Схарактеризуйте А. Волошина.
77. Схарактеризуйте пакт Ріббентропа-Молотова та його секретні протоколи.
78. Схарактеризуйте процес «радянзації» західних областей України.
79. Схарактеризуйте нацистський окупаційний режим в Україні.
80. Розкажіть про Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р.
81. Схарактеризуйте С. Бандеру.
82. Розкажіть про радянський партизанський рух.
83. Схарактеризуйте С. Ковпака.
84. Схарактеризуйте І. Кожедуба.
85. Схарактеризуйте боротьбу ОУН-УПА з нацистським та комуністичним режимами.
86. Схарактеризуйте Р. Шухевича.
87. Схарактеризуйте причини, зміст і наслідки операції «Вісла».
88. Схарактеризуйте причини і наслідки голодоморів в Україні за доби комуністичного режиму.
89. Схарактеризуйте процес лібералізації тоталітарної системи в УРСР та СРСР в період 1953-1964 рр.
90. Схарактеризуйте процес десталінізації.
91. Схарактеризуйте дисидентський рух в Україні.
92. Схарактеризуйте П. Григоренка.

93. Схарактеризуйте причини, зміст і наслідки «хрущовської реформи» управління господарством.
94. Схарактеризуйте «реформи Н. Косигіна».
95. Схарактеризуйте деформації в соціально-економічному розвитку України в період 1965-1985 рр.
96. За яких обставин було проголошено незалежність України?
97. Схарактеризуйте процес запровадження атрибутів державної незалежності України у 1991-1992 рр.
98. Схарактеризуйте процес формування органів влади незалежної України.
99. Схарактеризуйте процес підготовки й ухвалення Конституції України.
100. Схарактеризуйте проблеми реформування української державності на сучасному етапі.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА:

1. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник / О. Д. Бойко. – 5-те вид., доповн. – К., 2014. – 720 с.
3. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада / В. Ф. Верстюк. – К., 1997. – 344 с.
4. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – №31. – Ст. 429.
5. Історія України / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін.; Під ред. В. А. Смолія. – К., 1997. – 424 с.
6. Історія України. Навч. посіб. для студентів неісторич. спеціальностей. – Донецьк, 1998. – 396 с.
7. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів. За заг. ред. М.І. Бушина та О.І. Гуржія. – Черкаси, 2016. – 644 с.
8. Історія української культури: підручник; за ред. Л. В. Анучиної, О. А. Стасевської, О. В. Уманець. – Х., 2012. – 367 с.
9. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996. – 80 с.
10. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Підручник. / М. В. Кордон. – Вид. 3-є, стереотипне. – К., 2010. – 584 с.
11. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний; пер. з англ. Ю.І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. – К., 2001. – 512 с.
12. Українська та зарубіжна культура: Підручник. Видання друге / За ред. В. О. Лозового. – Харків, 2008. – 374 с.
13. Українське державотворення: невitreбуваний потенціал: Словник-довідник. – К., 1997. – 560 с.

ДОПОМІЖНА:

1. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі / О. Апанович. – К., 1993. – 288 с.
2. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII-XVIII ст. / В. Брехуненко. – К., 2014. – 504 с.
3. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. – Львів, 1993. – 166 с.
4. Винниченко В. Відродження нації. Ч.І-ІІІ. – Київ-Відень, 1920.
5. Голобуцький В. Запорозьке козацтво / В. Голобуцький. – К., 1994. – 539 с.
6. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Кер. кол. упоряд. Р. Я. Пиріг. – К., 1990. – 605 с.
7. Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа / М. С. Грушевский. – 2-е изд. – К., 1991. – 400 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський. – К., 1991. – 240 с.
9. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Р. Конквест; пер. з англ. – К., 1993. – 384 с.
10. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький / І. П. Крип'якевич. – Львів, 1990. – 408 с.
11. Січинський В. Чужинці про Україну / В. Січинський. – К., 1992. – 256 с.
12. Слюсаренко А. Г. Історія Української Конституції / А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. – К., 1993. – 192 с.
13. Смолій Б. А. Богдан Хмельницький: Хроніка життя та діяльності / Б. А. Смолій, В. С. Степанков. – К., 1994. – 263 с.
14. Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська. – К., 1993. – 592с.
15. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: У трьох томах / Д. І. Яворницький. – Львів, 1990. – Т.1. – 319 с.
16. Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920 років: спроби творення і причини поразки / Д. Яневський. – К., 2003. – 767 с.

11.ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

1. Бібліотека онлайн: Історія: Історія України: Конспект лекцій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: readbookz.com/book/170/5243.html. – Назва з екрана.
2. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Bulba-Borovets_Taras/Armia_bez_derzhavy/. – Назва з екрана.
3. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції: марець 1917 р. - грудень 1919 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://http://e-libra.ru/read/html>. – Назва з екрана.
4. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів. За заг. ред. М.І. Бушина та О.І. Гуржія. –

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://academyssu.com.ua/sites/default/files/020063092.pdf>. – Назва з екрана.

5. Історія України – Мельник А. І. – Українські підручники онлайн. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/istoriya_ukrayini_-_melnik_ai. – Назва з екрана.

6. Історія УПА (Юрій Киричук)) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://books.br.com.ua/themes/73/214>. – Назва з екрана.

7. Матеріали з навчального предмету «Історія України». – Українські онлайн підручники. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://textbooks.net.ua/>. – Назва з екрана.

8. Мирончук В. Д. Історія України / В. Д. Мирончук, Г. С. Ігошкін. – Українські онлайн підручники. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://textbooks.net.ua/>. – Назва з екрана.

9. Українські онлайн підручники. – Історія України (Білоцерківський В. Я.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://textbooks.net.ua/>. – Назва з екрана.

10. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски» (Півторак Г. П.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://books.br.com.ua/themes/73/233> – Назва з екрана.

11. Українська повстанська армія 1942-1952 (Петро Мірчук) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://books.br.com.ua/themes/73/213>. – Назва з екрана.